

Social Mentoring in the European Communication Space: Cases of the Russian-Ukrainian War

<p>Alla Lobanova, <i>Professor, Doctor of Sociology, Professor of the Department of Sociology and Mass Communications at Kryvyi Rih State Pedagogical University,</i> <i>E-mail: lobanova-as@ukr.net,</i> <i>https://orcid.org/0000-0003-3852-2675</i> <i>Kryvyi Rih State Pedagogical University,</i> <i>Universytetskyi Ave., 54, Kryvyi Rih,</i> <i>Ukraine, 50086.</i></p> <p>Olena Prykhodko, <i>Docent, D. in Sociology, Senior Lecturer at the Department of Sociology and Mass Communications at Kryvyi Rih State Pedagogical University,</i> <i>E-mail: komarovaalena@i.ua,</i> <i>https://orcid.org/0000-0002-1054-0268</i> <i>Kryvyi Rih State Pedagogical University,</i> <i>Universytetskyi Ave., 54, Kryvyi Rih,</i> <i>Ukraine, 50086.</i></p> <p>Valerii Karytka, <i>PhD in Sociology, Senior Lecturer at the Department of Sociology and Mass Communications at Kryvyi Rih State Pedagogical University,</i> <i>E-mail: karitkavvv@gmail.com,</i> <i>https://orcid.org/0000-0001-7462-6143</i> <i>Kryvyi Rih State Pedagogical University,</i> <i>Universytetskyi Ave., 54, Kryvyi Rih,</i> <i>Ukraine, 50086.</i></p> <p>Dariia Slavina, <i>Master's student at the Faculty of Humanities,</i> <i>Charles University (Prague),</i> <i>E-mail: slavidm858@gmail.com,</i> <i>https://orcid.org/0000-0003-3211-9412</i> <i>Charles University (Prague), Pátkova, 2137/5, Prague 8,</i> <i>Czech Republic, 18200.</i></p>	<p><i>Citation:</i></p> <p>Lobanova, A., Prykhodko, O., Karytka, V. & Slavina, D. (2024). Social Mentoring in the European Communication Space: Cases of the Russian-Ukrainian War. <i>Social Communications: Theory and Practice</i>, 16(1), 111–128. DOI: 10.51423/2524-0471-2024-16-1-9</p> <p>©Lobanova, A., Prykhodko, O., Karytka, V. & Slavina, D. (2024).</p> <p>Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)</p>
---	--

Annotation

The aim of this research is to substantiate the content, forms, principles, and peculiarities of social mentoring, which remains insufficiently explored in sociology, as well as to clarify the implementation of its practical cases in the context of the Russian-Ukrainian war.

A mixed methodology was applied to investigate social mentoring, combining general scientific and specific sociological methods. Based on traditional and critical analysis of

domestic and foreign scientific sources, the main scientific approaches to interpreting social mentoring were clarified; its content, principles, forms, and application areas were specified; similarities and differences between social mentoring, mentoring, and coaching were identified. The comparative-historical method facilitated understanding the history of the emergence of social mentoring and specifying the features of its development in European countries and Ukraine. Through analysis and synthesis, the main features and principles of social mentoring at the individual-personal and societal-group levels were identified. Based on content analysis of mass media and social networks, cases of social mentoring in Ukraine in the context of the Russian-Ukrainian war were identified across a wide range of spheres: charity, volunteering, civil and legal sectors, interface design, cultural and project management, education, medical services, social sphere, etc.

In the conclusions, the authors substantiated the content, principles of social mentoring, clarified the features of its development in Ukraine, determined the characteristics of the communicative space in which social mentoring is implemented, presented the most famous cases that have spread in the conditions of the Russian-Ukrainian war, and identified the problems that exist on the path of its institutionalization.

Keywords: *mentor, mentee, social mentoring, mentoring, target groups, communicative space, cases, social capital.*

Соціальне менторство в європейському комунікативному просторі: кейси російсько-української війни¹

Алла Лобанова,

*професор, доктор соціологічних наук, професор кафедри соціології та масових комунікацій Криворізького державного педагогічного університету
(м. Кривий Ріг, Україна)*

Олена Приходько,

*доцент, кандидат соціологічних наук, старший викладач кафедри соціології та масових комунікацій Криворізького державного педагогічного університету
(м. Кривий Ріг, Україна);*

Валерій Каритка,

*доктор PhD у галузі соціології, старший викладач кафедри соціології та масових комунікацій Криворізького державного педагогічного університету
(м. Кривий Ріг, Україна)*

Дарія Славина,

*магістрантка гуманітарного факультету Карлового Університету
(м. Прага, Чехія)*

Вступ

¹Інформаційні матеріали до 10-ї річниці від початку російсько-української війни (2024, липень 21). Український Інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/roziysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/informaciyni-materialy-do-10-oyi-richnyci-vid-pochatku-roziysko-ukrayinskoyi-viyny>

Російсько-українська війна, що триває більше 10 років, змінила конфігурацію комунікативного простору не тільки України, але й країн світу. Повномасштабне вторгнення російських військ на територію суверенної України 24 лютого 2022 року суттєво вплинуло на риторичку президентів, прем'єрів, держслужбовців різних рівнів, представників різних соціально-професійних груп, зокрема науковців, освітян, підприємців, військових, волонтерів, пересічних громадян тощо. У соціальній структурі суспільства з'явилися нові соціальні групи. Ідеться про внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, волонтерів, комунікації з якими потребували від органів влади, громадських організацій нових підходів у формуванні з ними соціальних зв'язків і взаємин. Однією з таких нових форм комунікативних реалій між представниками різних соціальних груп стало *соціальне менторство*, яке є розповсюдженим у європейських країнах, але мало дослідженим у вітчизняній соціологічній науці, оскільки воно починає формуватися в Україні. Як зазначає В. Карпенко, одна із засновниць менторської платформи в Україні, «коли ми запустили менторську платформу більше року тому, то зрозуміли, що першим кроком на шляху до її популяризації має бути популяризація цього формату взагалі» (Карпенко, 2023), адже аналіз ринку, дослідження конкурентів та загалом ситуація з темою менторства свідчать, що воно залишається незрозумілим явищем в Україні (Карпенко, 2023).

Поняття «соціальне менторство» в українській науковій думці почали використовувати не так давно. Зарубіжні вчені це явище досліджують із кінця ХХ століття. Поняття ментор (лат. *mentos* – намір, мета, дух, *mon-i-tor* – той, хто наставляє) визначається як наставник, учитель, вихователь, керівник, невідступний наглядач. У західній традиції осіб, що здійснювали такі функції, називали «менторами» (*mentor* згідно з іменем легендарного Телемаха – наставника сина Одиссея), а осіб, із якими вони працювали, – «mentee» (підопічний), «apprentice» (учень), «protege (протеже)». Похідне від нього «діяльнісне» поняття «менторство» передусім означає стосунки наставництва між досвідченою компетентною в чомусь людиною й особою або організацією, які потребують підтримки й допомоги (Mentoring and Coaching for Professionals, 2008). Немає однозначного визначення соціального менторства в зарубіжній і вітчизняній науковій думці: одні відносять до нього громадські, зокрема волонтерські, ініціативи, інші – наставництво в професійних галузях, треті – навчання в освітніх установах, четверті – соціальну та психологічну підтримку в адаптивних процесах під час змін, криз, техногенних і природних катастроф, політичних конфліктів, війн.

Виникає запитання, чи насправді предметна сфера соціального менторства настільки багатоаспектна, що її важко однозначно сформулювати. Чи, навпаки, воно має чіткий і однозначний зміст? Чи є різниця між ментором і наставником, ментором і коучем? Які форми соціального менторства реалізуються в європейських країнах і в Україні? Наукова потреба дати відповіді на ці запитання, пояснити вищезазначене соціальне явище зумовлює *мету цієї наукової роботи*, що полягає в обґрунтуванні змісту, форм соціального менторства як явища, а також визначення його практичних кейсів в умовах російсько-української війни. Для досягнення мети необхідно виконати такі дослідницькі завдання: *по-перше*, з'ясувати досвід європейських країн у реалізації форм соціального менторства; *по-друге*, уточнити зміст соціального менторства й виявити його відмінності чи подібності з наставництвом і коучингом; *по-третє*, дослідити кейси соціального менторства в умовах російсько-української війни; *по-четверте*, окреслити шляхи створення сприятливих умов для поширення соціального менторства в умовах воєнного та повоєнного часу.

Методи та методики дослідження

Дизайн дослідження соціального менторства в умовах російсько-української війни ґрунтувався на застосуванні змішаної методики, тобто комбінуванні загальнонаукових і спеціальних, кількісних і якісних методів, вибір яких визначався метою й завданнями цієї наукової роботи.

У роботі для аналітичного осмислення стану й особливостей розвитку соціального менторства в європейському комунікаційному просторі використано традиційний та критичний аналізи, синтез, порівняльно-історичний метод. Для дослідження кейсів соціального менторства в умовах російсько-української війни використовувався контент-аналіз засобів масової інформації й соціальних мереж. Для з'ясування суспільних запитів на запровадження соціального менторства в Україні використовувалися результати соціологічних досліджень, що проводилися зарубіжними й українськими соціологічними центрами. Для окреслення шляхів подальшого розвитку соціального менторства в Україні використовувалися методи соціального прогнозування.

Результати й обговорення

У сучасних умовах термін «соціальне менторство» стає все більш популярним як у дослідженнях, так і на практиці, оскільки сфери його застосування постійно розширюються. У широкому розумінні його можна розглядати як комунікативну взаємодію між досвідченим фахівцем і тим, хто тільки набуває знань чи досвіду в певній галузі професійної чи громадської діяльності, однак є чимало різноманітних сфер людського життя, у яких соціальне менторство має свою специфіку. Зарубіжні вчені під час дослідження змісту соціального менторства послуговуються його традиційним визначенням як «трансформаційних стосунків, у яких досвідчена людина допомагає менш досвідченій людині реалізувати свої особисті та професійні цілі», визначаючи специфіку відповідно до сфери та мети його застосування (Cuurer, P., & Michelle, C. 2023). Наприклад, у зарубіжних наукових публікаціях розповсюдженим є поняття «менторство для соціальної інтеграції», що слугує аналітичною основою для визначення орієнтації й соціально-політичного контексту відповідних програм. Базуючись на цих засадах, вони пропонують програми «Менторство для соціальної інтеграції» розуміти як «форму соціального втручання, яке діє на перетині приватного та громадського» (Raithelhuber, 2023), коли агенції організують *неформальну* підтримку на *особистому* рівні та в *приватній* сфері, створюючи значущі стосунки між ментором (переважно волонтером) і менті (підопічним). Такі схеми спрямовані на соціальну підтримку цільових груп населення або забезпечують керівництво людьми, які перебувають у несприятливому становищі, зокрема в стані переходу до нового суспільства чи культури. Багато із цих програм «виникають на фоні системної нерівності, від якої страждають цільові групи. Ці соціальні нерівності мають підґрунтя в ідеологічних, економічних, політичних, соціальних і культурних структурах наших суспільств і формуються ними» (Raithelhuber, 2023). Нерідко життєві потреби окремих людей не можуть бути задоволені в їхніх сім'ях, близькому колі, спеціальними соціальними службами, що створені для соціального забезпечення. Компенсувати дефіцит відповідної підтримки здатні менторські агенції, які в Європі стали частиною багаторівневого соціального управління в режимах соціального забезпечення й імміграції, а також «змішаної економіки добробуту», щоб розв'язувати соціальні проблеми та сприяти інклюзії (Powell, 2019). Як стверджує П. Флорес, програми «Менторство для соціальної інтеграції» за останнє десятиліття стали поширеними в Європі. Менторські агенції підбирають менторів, які успішно працюють із підлітками з

неблагополучного середовища й дискримінованих груп. Іноді соціальне менторство – єдиний спосіб розв’язування проблеми, коли інші форми підтримки не надаються цільовій групі або не задовольняють її потреби, як це часто буває у випадку з вимушеними мігрантами (Preston, Prieto-Flores & Rhodes, 2019:905).

Дослідження, що проводилися зарубіжними вченими, свідчать, що особисті стосунки в соціальному менторстві пов’язані із соціально-структурними аспектами життя людей і проблемами соціального забезпечення. Нерідко потреби певних цільових груп не задовольняються соціальними інститутами, зокрема їхніми сім’ями чи статутними службами. У результаті цього виникли програми менторства, створені для покращення ситуації цільової групи або принаймні для пом’якшення негативних наслідків. Таким чином вони часто прагнуть доповнити системи соціального забезпечення або компенсувати недоліки в структурі соціального забезпечення, хоча результат залежить від *особистих* параметрів (Raithelhuber, 2023).

Широко розповсюдженим у європейських країнах є соціальне менторство стосовно мігрантів. Р. Купер і С. Мішель (Cuuper & Michelle, 2023) визначили сім «будівельних блоків» (Cuuper & Michelle, 2023) менторства для мігрантів: 1) ментор має більше знань і досвіду щодо поставленої мети, ніж підопічний; 2) менторські стосунки сприяють зростанню підопічного; 3) менторські стосунки мають мету, зрозумілу для обох сторін; 4) стосунки між ментором і підопічним є активним інгредієнтом менторства, це не мета, а передумова, необхідна для досягнення інших цілей; 5) ментор і підопічний добровільно беруть на себе зобов’язання підтримувати менторські стосунки; 6) будучи асиметричними, менторські стосунки мають взаємний характер; 7) третій учасник (організація) сприяє менторським стосункам і контролює їх. На їхній основі вони зазначили, що в соціальному менторстві щодо мігрантів «особа із суспільства (ментор), що приймає, надає консультації новоприбулому мігранту (менті), метою якого є підтримка соціальної участі й інтеграції підопічного. І ментор, і менті добровільно беруть на себе зобов’язання щодо цього й устанавлюють регулярний контакт. Стосунки ініціюються, сприяються й підтримуються третьою особою (організацією). Хоча менторські стосунки асиметричні, вони мають взаємний характер» (Cuuper & Michelle, 2023). Це визначення соціального менторства для мігрантів відрізняється від інших його форм тим, що додатково визначаються його цільові групи (члени суспільства, що приймає, і новоприбулі мігранти), а також його головна мета – підтримувати соціальну участь й інтеграцію підопічного.

Інше цікаве визначення використали О. Прієто-Флорес і Г. Феу. Вони визначають програми соціального менторства як «програми, які заохочують нові стосунки з однолітками чи групою з метою впливу на соціальну інтеграцію людей, які перебувають у групі ризику соціального відчуження» (Prieto-Flores, & Feu, 2018: 151).

Ще однією сферою активного використання соціального менторства в європейських країнах є підтримка молодих людей і допомога їм розв’язувати особисті проблеми й долати життєві труднощі. Результати дослідження, яке провели вчені Б. Брейді, П. Долан, Дж. Канаван, засвідчили високий рівень важливості індивідуальної підтримки й підтримки товариством молодої людини, а також знайомство її з новими видами діяльності й людьми. Це було очевидним у дев’яти з десяти досліджених стосунків і було типом підтримки, який можна було запропонувати за умови відсутності близького зв’язку. Ця конкретна й товариська підтримка, здавалося, привела до посилення почуття благополуччя серед молодих людей, які описували себе як «щасливих» і таких, що «мають більше часу», і діяла, щоб створити основу, на якій могли розвиватися стосунки та

сприяти появі емоційної підтримки, поваги й консультативної підтримки між наставником і підопічним (Brady, Dolan, & Canavan, 2017).

Протягом останніх двох десятиліть у Великій Британії широко використовується така форма соціального менторства, як дружба. Як зазначають учені, завдяки залученню мотивованих волонтерів дружба забезпечує унікальні стосунки підтримки віч-на-віч для широкого кола вразливих осіб у сфері охорони здоров'я й соціальної допомоги. Щоб підтримати цю хвилю ініціатив у Великобританії, ще 1994 року було створено Національну мережу менторства для сприяння місцевим схемам соціальної підтримки й розвитку інфраструктури. 2005 року було засновано Фонд менторства й дружби, який зараз є національним стратегічним органом, що пропонує підтримку практикам й організаціям у всьому волонтерському секторі. Він контролює роботу чотирьох регіональних органів і має регіональних координаторів у дев'яти державних регіонах (McGowan, Saintas & Gill, 2009). Дружба (френдлінг) розглядається зарубіжними науковцями як набагато вільніша форма соціального менторства, що спрямована на вразливі та знедолені соціальні групи, зокрема людей із проблемами психічного здоров'я або фізичними вадами, допомагає їм *змінити соціальний статус* із виключення на включення, переміщуючи його з позиції соціального відчуження до включення в суспільство (McGowan, Saintas & Gill, 2009).

Європейські дослідники стверджують, що промислове й навчальне менторство, яке є на підприємствах, у закладах освіти, характеризуються своєю зосередженістю на наборі позитивних зразків для наслідування, щоб мотивувати й надихати цільових осіб на більші досягнення або посилити й покращити їхній досвід навчання й результати. Основна увага приділяється покращенню навчання й просуванню по службі, і ці підходи стали невід'ємним елементом у бізнесі/комерційних організаціях; початковій, середній та вищій освіті; до- та післяпрофесійній підготовці й працевлаштуванні; початковій/продовженій професійній освіті й підготовці вчителів (McGowan, Saintas & Gill, 2009).

Отже, соціальне менторство в європейських країнах стає все більш інституціоналізованим, оскільки теоретики і практики розробляють нові програми, платформи для різних соціальних груп населення, особливо вразливих у різних сферах їхньої життєдіяльності. Вони створюють різноманітні структури та схеми, правила, сценарії, класифікації, спільні символи й цінності для підбору й підготовки менторів.

Запровадження соціального менторства, яке спрямоване на викорінення проблем в особистому житті людей, потребує розширення комунікативного простору, зокрема соціальних мереж, сприяє створенню соціального капіталу й полегшує доступ до державних ресурсів і соціального забезпечення (Cavendish, Perez & Ocasio-Stoutenburg, 2022: 98). Соціальне менторство існує для того, щоб допомогти людині налагодити комунікаційні канали, розкрити її потенціал так, щоб вона була корисна компанії, а її професійний розвиток поєднувався з особистими цілями й планами. Головна відмінність менторства від інших форматів передачі знань – особистий підхід. Ментор, як і коуч або вчитель, ділиться навичками й знаннями, учить застосовувати їх у реальних ситуаціях, ставить навідні запитання й дає вектор розвитку. Важливо, що він робить це, ґрунтуючись на власному досвіді, передаючи свою «формулу успіху» (Більше, ніж учитель, 2022). Як зазначає Н. Синепупова, засновниця однієї з перших шкіл, що формує професійних менторів в Україні, ментор – це людина, яка «готова якусь частину свого життя пройти поруч з іншою людиною й під час цього руху ділитися своїм багажем знань і досвіду, накопиченим протягом життя» (Історія Школи Менторів, 2023). Дослідниця переконана, що ментор є глибоко вкоріненим у ту професійну сферу, що йому подобається, і дає можливість реалізувати свої професійні знання, соціальний досвід і коло колег, із якими

він може обмінюватися результатами своєї праці. Усе це дає йому впевненість у тому, що він має достатньо знань і досвіду, щоб ділитися ними з іншими, менш досвідченими людьми, яких називають «менті» і які сприймають цю можливість як важливу цінність для себе. Д. Попов підкреслює, що менторство – це не спосіб навчання новачків, а концепція засвоєння чужого релевантного досвіду для професіоналів будь-якого рівня. Застосування менторства в американських корпораціях сприяє їхньому успішному розвитку. Як свідчать опитування CNBC, 79% співробітників американських компаній, у яких є ментор, більше задоволені зарплатою; 89% бачать, що їхній внесок у роботу цінується колегами; співробітники (як наставники, так і підопічні), залучені в програму менторства, набагато менш схильні міняти місце роботи, на відміну від їхніх колег, які ментора не мають. Зазначимо, що Білл Гейтс називає своїм ментором Уоррена Баффета, Марк Цукерберг – Стіва Джобса, а Ларрі Пейдж – наставника гендиректорки Yahoo Маріси Маєр (Попов, 2023). Соціальне менторство, як свідчить досвід зарубіжних країн, має позитивний вплив на соціальні комунікації, протистоїть соціальному відчуженню вразливих груп та індивідів, збагачує соціальну інфраструктуру.

Заглиблення в пошук змісту соціального менторства сприяє виникненню враження: воно є наставництвом, що було широко розповсюджено за часів існування Радянського Союзу. Наставництво, як і менторство, спрямоване на передачу професійного досвіду у сфері трудової діяльності, адже наставник теж передавав свої знання й досвід молодому працівникові, який улаштувався на підприємство й проходив там етап своєї трудової адаптації. Наставника молодому працівникові призначало керівництво підприємства на певний період, як правило, на декілька місяців для того, щоб він опанував основні професійні навички й комунікації з іншими членами трудового колективу. Такий підхід був обов'язковим на радянських підприємствах, оскільки наставник ніс персональну відповідальність за свого молодого підопічного. Варто підкреслити, що наявність наставника давала позитивний результат, однак проблема полягала в тому, що призначення наставника було примусовим, без узгодження з молодим працівником, якому, можливо, не подобався наставник, але він змушений був звикнути до нього.

Наставництво й соціальне менторство мають суттєві відмінності. Менторство, на відміну від наставництва, ґрунтується не на примусі чи обов'язковості, а на добровільності вибору працівником ментора тоді, коли в цьому є потреба. Завдяки ментору він прагне набути нових знань і професійних навичок. Наставництво має місце в організаціях як обов'язкова складова управлінського процесу, а менторство – як бажана, а не обов'язкова. Наставника призначає організація, щоб допомогти досягнути цілі компанії, а ментора обирають, щоб досягнути індивідуального зростання (Коментарі, 2016). Як зазначає А. Орловська, наставники – це внутрішні спеціалісти, а ментори переважно зовнішні, запрошені. Перші зменшують плинність кадрів в організації, прискорюють адаптацію нових працівників, розвивають колективний дух. Ментори можуть бути індивідуальними чи колективними, проте не безпосередніми членами організації, вони вказують шлях, але відповідальність за його проходження лежить лише на менті (Орловська, 2023).

Соціальне менторство часто прирівнюють до коучингу. Як стверджують фахівці, це різні явища, хоча вони мають багато спільних рис. У сфері професійної діяльності їхня «філософська основа» різна: менторство сприяє особистісному й професійному становленню (утвердженню «тут і зараз») майбутнього фахівця або фахівця з невеликим досвідом, але не проєктує його подальшої діяльності. Суб'єкт-суб'єктні стосунки між ментором і клієнтом (здобувачем освіти) апріорі умовні, бо перший завжди досвідченіший, отже, «головніший», другий – підопічний, тобто «менш значущий», адже є

суб'єктом стороннього впливу. Натомість коуч і клієнт є співробітниками, що мають самоцінність і великий взаємовизнаний потенціал, так що перший лише допомагає другому його реалізувати для особистісного та професійного зростання (*Mentoring and Coaching for Professionals*, 2008).

Комунікативний простір, який формується між досвідченими професіоналами в різних сферах діяльності і їхніми підопічними, завдяки розповсюдженню різноманітних програм і платформ соціального менторства в європейських країнах і в сучасній Україні насичується інформацією, практичним досвідом, що необхідні для багатьох людей, груп, які потребують соціальної підтримки, соціального захисту, соціальної адаптації. Це відчувається в умовах російсько-української війни.

Контент-аналіз українських засобів масової інформації та соціальних мереж дозволив виявити чимало кейсів соціального менторства в Україні в широкому спектрі сфер: благодійності, волонтерстві, громадському й правовому секторах, дизайні інтерфейсів, культурному й проєктному менеджменті, освіті, медичному обслуговуванні, соціальній сфері тощо.

Кейс 1. Соціальне менторство набуває особливої поширеності в Україні в громадському секторі. За результатами дослідження стану громадянського суспільства в умовах війни, в Україні радикально збільшилася кількість нових благодійних організацій. За 2022 рік зареєстровано 6367 нових благодійних та 2760 громадських організацій. Найбільша кількість нових благодійних і громадських організацій 2022 року з'явилася в Києві, Київській області, Львівській, Харківській, Дніпропетровській та Одеській областях. Менторка Ганна Орловська підкреслює, що менторство актуальне для молодих лідерів і лідерок громадського сектора, для тих, «хто нещодавно прийшов у сектор із бізнесу, влади або волонтерства; для тих, які відчують утому, не розуміють, як бути далі, мають труднощі з мотивуванням і залученням людей, кому потрібна підтримка в тому, щоб налагодити системну діяльність в організації, запровадити нові напрямки діяльності чи повернутися до того, що існувало раніше, хто думає про відновлення України, має ресурси й запит на поглиблення знань, удосконалення навичок використання інструментів адвокації, проєктного менеджменту, організаційного розвитку» (Орловська, 2023). У громадському секторі з 2020 року діє Менторська програма для підсилення адвокаційних та інших спроможностей організацій громадянського суспільства, що впроваджується в межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України». Менторську програму проводить громадська організація «Освітній дім прав людини в Чернігові». Вона покликана підтримати правозахисників, журналістів і лідерів і лідерок громадського сектора, які залишили свої домівки через тимчасову окупацію Російською Федерацією окремих територій України й потребують прихистку, підтримки й допомоги з відновленням діяльності громадських організацій. Є менторські програми для жіночих, інклюзивних, ветеранських організацій, регіональних медіа тощо.

Кейс 2. Н. Синєпупова, засновниця першої в Україні Школи професійних менторів, яка була створена на основі School of visual communication (SVC), зазначає, що її мета полягає в забезпеченні викладачами спадкоємності знань від одного практика до іншого, а також передачі, розвитку тієї методології й цінностей, «які є ядром нашої команди. До того ж практики, які приходять до нас, – це люди, закохані у власну справу, свій предмет, свою дисципліну, і в них є внутрішній запит на її глибоке дослідження, її розвиток» (Історія Школи Менторів, 2023). У Школі професійних менторів загально визнаними є такі принципи діяльності: (1) підбір і бачення людей, із якими можна вдосконалювати себе, разом розвивати власні справи, рухати дизайн і візуальне оточення далі, змінювати освіту; (2) людиноцентричність і людиноорієнтованість як формат взаємодії; (3) цілепокладання й

лідерство ментора; (4) комплексні рішення в роботі ментора з менті на рівні мислення, прояву скілів, знань, умінь, навичок, звичок та іншого; (5) ментор як константна сила, що допомагає команді-менті продукувати смисли й організувати їх для подальших трансформацій.

Кейс 3. Оголошення про старт менторської програми можна знайти на сайтах ГУРТУ, Громадського простору, СПІЛЬНОКОШТУ. Можна отримати грант для оплати послуг ментора індивідуально, зокрема за підтримки ІСАР «Єднання» у межах «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства», чи скористатися послугами платно й водночас підтримати ЗСУ на платформі «Ментори в тилу»(Орловська, 2023).

Кейс 4. 2022 року в межах Менторської програми 3.0 громадська організація «Діти рухатися» (голова – Богдан Цюваник) ініціювала запровадження проактивного, рухливого навчання в школах, установивши у львівських школах парти-конторки, які дозволяють школярам навчатися стоячи й сидючи (Орловська, 2023).

Кейс 5. Менторка Марія Звягінцева (громадська організація «Юридична сотня») стала засновницею менторської програми із соціальної адаптації вимушених переселенців, зокрема вразливих груп, і наданню їм адвокатських послуг. Люди, на яких покладалися під час формування заявки на участь у Менторській програмі та під час формування мети проєкту, або відійшли від цієї проблеми, або змінили пріоритети, або були мобілізовані. Ці зміни, за словами менторки, вплинули не так на співпрацю з менті, як на побудову адвокаційного плану й розбудову подальшого проєкту в частині зміни потреб і цільової аудиторії (Дітчук, 2023).

Кейс 6. Менторська сесія команди громадської організації «Терне Берша» в офісі тренінгового центру «Мозаїка» впродовж 2022–2023 року (керівник – Костянтин Мусенко) розробляла й реалізовувала нові проєкти освітньої діяльності за підтримки Українського жіночого фонду та ЮНІСЕФ (Орловська, 2023).

Кейс 7. Команда соціального менторства «Про.Світ» практикує індивідуальне менторство, передаючи не тільки знання й досвід, якого набули в організації, а й підсилюючи одна одну в інших питаннях. Сформувавши дорадчу раду, команда «Про.Світ» отримала ще одну потужну складову для росту, оскільки основними принципами її діяльності є такі: а) здатність керівника організації «вирощувати» нові таланти й передавати власні знання; б) сповідування спільних цінностей, оскільки без їхнього правильного транслявання й наявності в організації рольової моделі цей процес може бути лише декларативного характеру; в) зовнішні комунікації, адже взаємодіяти з підлітками й молоддю не можна без побудови довіри й поваги. Навички ННС (ненасильницького спілкування), фасилітації й надання якісного зворотного зв'язку є невід'ємною частиною успіху в комунікації із цими групами (Менторство як елемент життєздатності..., 2023).

Кейс 8. До менторської програми «Освітнього дому прав людини в Чернігові» була залучена Валентина Чугуєвець – голова громадської організації «Центр громадської активності «Перемога», внутрішньо переміщена з Луганської області. Під час співпраці були визначені ролі й зони відповідальності кожного члена команди, складено посадові інструкції, залучено проєктного менеджера, започатковано нові партнерства. Організація запустила навчання з фінансової грамотності для молоді завдяки симуляційній грі для підлітків «Життєвий капітал» (Орловська, 2023).

Кейс 9. Менторська програма 3.0, що стартувала в лютому 2022 року, залучила до співпраці 12 організацій із різних міст України, які переймали досвід у менторів для розвитку спроможностей у сфері адвокації, інклюзивного розвитку, гендеру й фінансової сталості. Денис Давиденко, один із засновників цієї програми зазначає, що її метою була

підтримка команди «Асоціація громадських радників», співпраця з таких напрямків, як «реформа децентралізації, публічні консультації, реінтеграція, захист прав людини, відновлення країни від наслідків війни, імплементація законопроекту про адміністративну процедуру на рівні ОМС²» (Дітчук, 2023). Базовими принципами реалізації Менторської програми 3.0 були такі: а) усвідомлений попередній досвід для передачі менті; б) професійні навички роботи з документами; в) навички медіації; г) наявність ідеї, незважаючи на воєнний стан; г) формування мапи стейкхолдерів; д) поступовий і покроковий рух.

Кейс 10. Громадська організація «Повернись живим» для підтримки ветеранів ініціювала програму бізнес-менторства, що багато років функціонує в європейських країнах, а в Україні лише починає набирати обертів. Автори програми вважають, що менторство – дуже важливий елемент формування суспільної довіри. Волонтерство й менторство – це те, що дає серйозний поштовх і генерує багато соціального й фінансового капіталу (Бізнес-менторство для ветеранів, 2023).

Кейс 11. Менторські програми українок за кордоном. Основна проблема українських жінок, які прибувають на кордон для його перетину й подальшого перебування на території Євросоюзу, полягає в небезпеці й незахищеності. Важливі всі поради у форматі менторства. Жіноча відповідальність – це не ховатись одна від одної за кордоном, а проявляти лідерство в питанні допомоги співвітчизницям. Менторство з точки зору українських жінок для своїх жінок за кордоном є ключовим моментом і показником єдності у важкі часи (Менторство українок за кордоном, 2023).

Кейс 12. Менторська програма 4.0 стартувала 01 березня 2023 року й тривала по вересень 2023 року. Упродовж 8 місяців 19 сталих осіб громадського самоврядування (ОГС) були наставниками (менторами) для відібраних 19 організацій громадянського суспільства (менті) і допомагали їм розвиватися й посилювати адвокаційні спроможності. Програму втілювали в межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», який реалізує консорціум у складі організації «Єднання», Українського незалежного центру політичних досліджень і Центру демократії та верховенства права. Мета проекту – покращення умов діяльності для громадянського суспільства й зміцнення інституційної спроможності ОГС для підвищення самозарядності громадського сектора в Україні. У межах менторської програми були реалізовані такі заходи: проаналізовано потреби в психосоціальних послугах жінок, волонтерів, членів їхніх родин місцевої громади Кременчука (анкетування й фокус-групи); залучено міжнародне фінансування й проведено ремонтні роботи простору «Важлива» (Центру підтримки); облаштовано кабінет для дозвілля дітей на базі Центру; розширено перелік послуг Центру «Важлива»: юридичні консультації, тренінги із працевлаштування, майстер-класи, психологічні консультації тощо. У планах до 2025 року зазначено співпрацю з різними громадськими організаціями, створення центру надання психологічних послуг, залучення міжнародних технічних партнерів і державних інституцій для задоволення потреб жінок, дітей, ВПО, волонтерок громади Кременчук тощо (Підсумковий журнал менторської програми 4.0, 2023). Це не весь перелік менторських платформ і програм, які почали працювати не тільки на державному, але й на регіональних рівнях, у містах, територіальних громадах України в умовах воєнного часу. Їхній контент-аналіз свідчить, що всі вони незалежно від сфери застосування об'єднані *спільною ідеєю* – створенням і регулюванням нових надійних, регулярних, тривалих, «вічна-віч» форм контакту менторів із тими особами, групами (професійними, соціально-

² ОМС – особи міського самоврядування.

демографічними, тимчасово переміщеними тощо), які в умовах війни опинилися в кризовій ситуації. Соціальне менторство в умовах російсько-української війни почало інтенсивно розвиватися в тих сферах суспільного життя, де дуже потрібна підтримка професіоналів: у підлітковому, молодіжному, емігрантському середовищі, громадському, професійному й благодійному секторах, в освіті, медицині, правовій галузі тощо.

Основними принципами, на яких ґрунтується соціальне менторство в Україні під час воєнного стану, є такі:

- 1) високий рівень лідерських, патріотичних і професійних якостей менторів, які створюють свої програми або залучаються до вже чинних;
- 2) активне використання європейського досвіду соціального менторства й залучення до українських менторських програм європейських благодійних фондів й організацій;
- 3) ціннісно-діяльнісний підхід менторів до роботи з менті, який на основі людиноорієнтованості інтегрує їхні особистісні цілі, знання, навички, уміння, смисли, мотиви й інтереси для подальших трансформацій;
- 4) наявність емоційних стосунків між ментором і менті, які формуються в процесі довірливих міжособистісних контактів;
- 5) стабільний комунікативний простір, у якому ментор формує соціальні мережі як чинник конструктивності й результативності менторства й одночасно як запобіжник можливої відстороненості чи ймовірної конфліктності.

На основі аналітичного осмислення наукових визначень соціального менторства й контент-аналізу його практичних кейсів в умовах російсько-української війни пропонуємо розглядати *соціальне менторство як комунікативно-діяльнісний процес професійно-практичної й емотивно-дружньої взаємодії менторів (громадських лідерів-професіоналів) із командами менті (уразливими особами й соціальними групами) із метою їхнього професійного навчання, надання соціальної допомоги й психологічної підтримки в несприятливій, кризовій чи небезпечній для них ситуації шляхом індивідуальних чи групових освітніх програм, обміну досвідом і практичних занять*. У процесі соціального менторства формується активний комунікативний простір, у якому ментором складається й унормовується особлива соціальна мережа, завдяки якій відбувається укорінення професійних навичок у менті, розвиваються їхні адаптаційні властивості, розкривається внутрішній потенціал, реалізуються приховані здібності й суспільні очікування.

Під час упровадження соціального менторства в умовах російсько-української війни є певні проблеми. До них насамперед варто віднести недостатню рекламно-інформаційну підтримку менторських програм, які запроваджуються в регіональних масштабах. Важливо підкреслити, що соціальне менторство реалізується переважно на рівні громадських і волонтерських організацій і не отримує достатньої державної підтримки. Навчання менторів має здійснюватися на системній державній основі в закладах вищої освіти, оскільки ментор – це унікальний фахівець, який володіє не тільки професійними талантами, але й має здібності й знання психологічного й емотивного впливу на людей. Завдяки соціальному менторству накопичується соціальний капітал суспільної взаємопідтримки, солідарності, інформаційно-комунікативної інтерактивності й конвенційності, що дуже необхідні в умовах воєнного та повоєнного часу.

Висновки

В умовах російсько-української війни широкого розповсюдження набувають різноманітні громадські ініціативи, зокрема соціальне менторство, яке має свою майже тридцятирічну історію в європейських країнах, однак в Україні тільки набуває свого

інституціонального статусу. У його форматі реалізуються професійні, соціальні й культурні програми, метою яких є професійне навчання, соціальна й психологічна підтримка різних соціальних груп, зокрема підлітків, молоді, жінок, ветеранів війни, людей з інвалідністю, молодих фахівців тощо. Ініціаторами й організаторами менторських програм є *ментори* – громадські лідери, професіонали, волонтери, які прагнуть передати свій професійний і соціальний досвід *менті* – людям, які за певних складних життєвих умов: воєнних дій, тимчасової окупації, особистісних криз, техногенних катастроф чи сімейних обставин – потребують професійної, соціальної, психологічної або дружньої підтримки й допомоги.

У соціальних науках немає однозначного визначення соціального менторства, що в широкому розумінні розглядається як комунікативна взаємодія між досвідченим фахівцем і тим, хто тільки набуває знань чи досвіду в певній галузі професійної чи громадської діяльності. Соціальне менторство може здійснюватися як на приватно-особистісному, так і соціально-груповому рівні, у різних сферах життєдіяльності людей: виробничій, освітній, правовій, медичній, державного управління, громадській, публічній, волонтерській, культурній тощо. Аналіз наукової літератури свідчить, що менторство, наставництво й коучинг є подібними процесами, оскільки всі вони спрямовані на підтримку й надання соціальної допомоги цільовим групам й окремим особам, однак їхня відмінність полягає в тому, що наставництво носить переважно обов'язковий, іноді примусовий характер в організаціях, на підприємствах і спрямовується на прискорення професійної адаптації молодих працівників, а менторство є бажаним явищем для них. Наставника призначають, а ментора обирають. Наставник – внутрішній працівник, а ментор запрошується з інших організацій. Менторство також відрізняється від коучингу тим, що останній орієнтується на надання психологічної допомоги, коли виникає запит в особи чи групи. Менторство – це процес обопільної взаємодії ментора й менті, під час якого здійснюється обмін досвідом, розкривається обопільний внутрішній потенціал і накопичується спільний соціальний капітал професійності, солідарності, взаєморозуміння.

У європейських країнах сучасні менторські програми орієнтуються не тільки на професійну й соціальну підтримку своїх громадян, але й на допомогу жінкам-українкам, які під час російської агресії на території України були вимушені виїхати для збереження життя своїх дітей.

В Україні мета менторських платформ під час воєнного стану – підвищення професійного рівня фахівців публічної, освітньої, медичної, правової, виробничої, культурної сфер, надання соціальної та психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам, ветеранам війни, іншим цільовим групам, які потребують підтримки. Завдяки реалізації менторських програм формується особливий комунікативний простір соціальних мереж між менторами й менті (особами й цільовими групами), у яких накопичується та зберігається соціальний капітал, який складається з довірливих, консолідованих, конвенційних стосунків.

Проаналізовані кейси свідчать про те, що соціальне менторство в умовах російсько-української війни почало інтенсивно розвиватися в тих сферах суспільного життя, де потрібна підтримка професійних фахівців уразливим групам населення, зокрема підліткам, молоді, жінкам, внутрішньо переміщеним особам, здобувачам освіти, молодим фахівцям, громадським активістам тощо. На основі аналітичного осмислення наукових визначень соціального менторства й контент-аналізу його практичних кейсів в умовах російсько-української війни авторами запропоновано розглядати *соціальне менторство як комунікативно-діяльнісний процес професійно-практичної й емотивно-дружньої взаємодії менторів (громадських лідерів-професіоналів) із командами менті (уразливими*

особами й соціальними групами) для їхнього професійного навчання, надання соціальної допомоги та психологічної підтримки в несприятливій, кризовій чи небезпечній для них ситуації шляхом індивідуальних чи групових освітніх програм, обміну досвідом і практичних занять. У процесі соціального менторства формується активний комунікативний простір, у якому ментором складається й унормовується особлива соціальна мережа, завдяки якій відбувається укорінення професійних навичок у менті, розвиваються їхні адаптаційні властивості, розкривається внутрішній потенціал, реалізуються приховані здібності й суспільні очікування.

Основними принципами, на яких ґрунтується соціальне менторство в Україні у воєнний час, є такі: високий рівень лідерських, патріотичних і професійних якостей менторів, які створюють свої програми або залучаються до чинних; активне використання європейського досвіду соціального менторства й залучення до українських менторських програм європейських благодійних фондів й організацій; ціннісно-діяльнісний підхід менторів до роботи з менті, який на основі людиноорієнтованості інтегрує їхні особистісні цілі, знання, навички, уміння, смисли, мотиви й інтереси для подальших трансформацій; наявність емоційних стосунків між ментором і менті, які формуються в процесі довірливих міжособистісних контактів; стабільний комунікативний простір, у якому ментор формує соціальні мережі як чинник конструктивності й результативності менторства й одночасно як запобіжник можливої відстороненості чи ймовірної конфліктності. Соціальне менторство, як свідчить досвід зарубіжних країн, має позитивний вплив на соціальні комунікації, протистоїть соціальному відчуженню вразливих груп й індивідів, збагачує соціальну інфраструктуру. Для успішної реалізації менторських програм їхні ініціатори й організатори повинні мати набір лідерських і професійних якостей, тривалий досвід професійної діяльності, ціннісно-орієнтований набір соціально-психологічних, комунікативно-інформаційних знань, умінь, навичок, усвідомлення особистої відповідальності за своїх підопічних.

У сучасних умовах з'являються нові, більш вільні форми соціального менторства, зокрема дружба (френдлінг), що спрямована на вразливі та знедолені соціальні групи. Ідеться про людей із проблемами психічного здоров'я або фізичними вадами, допомогу їм змінити соціальний статус із виключення на включення, переміщення його з позиції соціального відчуження до включення в суспільство. Соціальне менторство в умовах війни здійснюється на добровільних волонтерських засадах. Воно потребує державної підтримки й підготовки професійних менторів у сфері вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень у сфері соціального менторства полягають у визначенні основних пріоритетів його розвитку, пошуку ефективних інструментів і форм реалізації, особливостей підготовки фахівців-менторів, визначення критеріїв оцінки його результативності.

Заява

Фінансування

Це дослідження не було профінансовано жодною організацією й здійснювалося за рахунок автора.

Конфлікт інтересів

Жодного.

Етика

Матеріал, що подано в цій статті, відповідає всім пунктам і вимогам, що висунуті Комісією з етики редакторсько-видавничого відділу громадської організації «Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ».

Авторське право

Ця стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution. Ліцензія, що дозволяє необмежене використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії за умови, якщо оригінальний автор і джерело вказано належним чином.

Література

- Brady, B., Dolan, P., & Canavan J. (2017). He told me to calm down and all that': a qualitative study of forms of social support in youth mentoring relationships. *Child & family social work*, 22(1), 266–274. Retrieved from: <https://doi.org/10.1111/cfs.12235>
- Cavendish, W., Perez, D., & Ocasio-Stoutenburg, L. (2022). Lifting as You Climb: Social Capital Development Through Aspirational Peer Mentoring. *Sage journals*, 55(9), 98. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/00131245221106716>
- Cuypers, P., & Michelle, C. (2023). Matching mentors and recent immigrants: matching criteria in social mentoring programmes for newcomers. *International journal of evidence based coaching and mentoring*, 21(2), 21–34. Retrieved from: <https://radar.brookes.ac.uk/radar/items/d4e02114-03c3-40d1-b8ba-d09bbb265420/1/>.
- McGowan, D., Saintas, P., & Gill KS. (2009). On mentoring, social mentoring and befriending. *AI & society*, 23 (4), 613–630.
- Mentoring and Coaching for Professionals: a Study of the Research Evidence. 2008. Retrieved from: www.nfer.ac.uk/nfer/publications
- Powell, M. (2019). *Introduction: the mixed economy of welfare and the social division of welfare*. Retrieved from: <https://bristoluniversitypressdigital.com/display/book/9781447333258/ch001.xml>
- Preston, J. M., Prieto-Flores, Ò., & Rhodes, J. E. (2019). Mentoring in context: A comparative study of youth mentoring programs in the United States and Continental Europe. *Youth & Society*, 57(7), 900–914.
- Prieto-Flores, Ò., & Feu, J. (2018). What type of impact could social mentoring programs have? An exploration of the existing assessments and a proposal of an analytical framework. *Pedagogía Social: Revista Interuniversitaria*, 31, 149–162.
- Raithelhuber, E. (2023). Mentoring for social inclusion: a call for social work to engage with an emerging model of social intervention. *European Journal of Social Work*. DOI:10.1080/13691457.2023.223631
- Бобінські, Д. (2011). Яку користь може принести вам наставник чи ментор. Retrieved from: <https://www.management.com.ua/notes/value-of-having-coach.html>
- Бізнес-менторство для ветеранів: «війна продовжується на мирному фронті – за економічні переваги України» (2021). Retrieved from: <https://novynarnia.com/2021/07/12/biznes-mentorstvo-schyryn/>
- Більше, ніж учитель: навіщо компаніям внутрішнє менторство (2021). Retrieved from: <https://www.gen.tech/post/navishcho-treba-mentorstvo>
- Дітчук, К. (2021). *Менторство під час війни: етап супроводу організації*. Retrieved from: <https://cedem.org.ua/news/mentorstvo-pid-chas-viyny/>
- Інформаційні матеріали до 10-ї річниці від початку російсько-української війни (2024, липень 21). Український Інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyeni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/informaciyeni-materialy-do-10-oyi-richnyci-vid-pochatku-rosiysko-ukrayinskoyi-viyny>

- Історія Школи Менторів, понятійні поля та як стати ментором? (2023). Retrieved from: <https://biggggidea.com/practices/istoriya-shkoli-mentoriv-ponyatijni-polya-ta-yak-stati-mentorom/>
- Карпенко, В. (2023). *Як інтегрувати професійне менторство в навчання: колонка В. Карпенко, Projector*. Retrieved from: <https://ain.ua/2023/09/16/yak-integruvatu-profesijne-mentorstvo-v-navchannya-kolonka-vio-karpenko-projector/>
- Менторство українок за кордоном: як зовнішньо переміщеним особам впоратися зі складнощами вимушеної еміграції (2023). Retrieved from: <https://rubryka.com/blog/mentoring-ukrainian-women-abroad/>
- Менторство як елемент життєздатності громадської організації (2023). Retrieved from: <https://prosvitcenter.org/library/mentorstvo-iak-element-zhyttiezdatnosti-hromadskoi-orhanizatsii/>
- Орловська, А. (2023). *Про менторство у громадському секторі від А до Я*. Retrieved from: <https://www.prostir.ua/?library=pro-mentorstvo-u-hromadskomu-sektori-vid-a-do-ya>
- Підсумковий журнал менторської програми 4.0. (2023). Retrieved from: https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/2023_PIDSUMKOVYY-ZHURNAL-MENTORSKOYI-PROGRAMY_4.0.pdf/
- Попов, Д. (2021). *Більше, ніж учитель: навіщо компаніям внутрішнє менторство*. Retrieved from: <https://www.gen.tech/post/navishcho-treba-mentorstvo>

Reference

- Brady, B., Dolan, P., & Canavan J. (2017). He told me to calm down and all that': a qualitative study of forms of social support in youth mentoring relationships. *Child & family social work*, 22(1), 266–274. <https://doi.org/10.1111/cfs.12235>
- Cavendish, W., Perez, D., & Ocasio-Stoutenburg, L. (2022). Lifting as You Climb: Social Capital Development Through Aspirational Peer Mentoring. *Sage journals*, 55(9), 98. <https://doi.org/10.1177/00131245221106716>
- Cuyper, P., & Michelle, C. (2023). Matching mentors and recent immigrants: matching criteria in social mentoring programmes for newcomers. *International journal of evidence based coaching and mentoring*, 21(2), 21–34. Retrieved from: <https://radar.brookes.ac.uk/radar/items/d4e02114-03c3-40d1-b8ba-d09bbb265420/1/>.
- McGowan, D., Saintas, P., & Gill KS. (2009). On mentoring, social mentoring and befriending. *AI & Society*, 23 (4), 613–630.
- Mentoring and Coaching for Professionals: A Study of the Research Evidence. (2008). Retrieved from: www.nfer.ac.uk/nfer/publications
- Powell, M. (2019). *Introduction: the mixed economy of welfare and the social division of welfare*. Retrieved from: <https://bristoluniversitypressdigital.com/display/book/9781447333258/ch001.xml>
- Preston, J. M., Prieto-Flores, Ò., & Rhodes, J. E. (2019). Mentoring in context: A comparative study of youth mentoring programs in the United States and Continental Europe. *Youth & Society*, 57(7), 900–914.
- Prieto-Flores, Ò., & Feu, J. (2018). What type of impact could social mentoring programs have? An exploration of the existing assessments and a proposal of an analytical framework. *Pedagogía Social: Revista Interuniversitaria*, 31, 149–162.
- Raithelhuber, E. (2023). Mentoring for social inclusion: a call for social work to engage with an emerging model of social intervention. *European Journal of Social Work*. DOI:10.1080/13691457.2023.223631

- Bobinski, D. (2011). Yaku korist mozhe prinesti vam nastavnik chi mentor [How a mentor can benefit you]. <https://www.management.com.ua/notes/value-of-having-coach.html> (in Ukrainian).
- Biznes-mentorstvo dlya veteraniv: «viyna prodovzhuetsya na mirnomu fronti – za ekonomichni perevagi Ukrayini» [Business mentoring for veterans: «The war continues on the peaceful front – for the economic advantages of Ukraine»]. (2021). <https://novynarnia.com/2021/07/12/biznes-mentorstvo-schyrin/> (in Ukrainian).
- Bilshe, nizh uchitel: navishcho kompaniyam vnutrishne mentorstvo. [More than a teacher: why companies need internal mentoring]. (2021). <https://www.gen.tech/post/navishcho-treba-mentorstvo> (in Ukrainian).
- Ditchuk, K. (2021). Mentorstvo pid chas viyni: etap suprovodu organizatsiy. [Mentoring during the war: the stage of supporting organizations]. <https://cedem.org.ua/news/mentorstvo-pid-chas-viyny/> (in Ukrainian).
- Informatsiini materialy do 10-i richnytsi vid pochatku rosiisko-ukrainskoi viiny [Information materials for the 10th anniversary of the beginning of the Russian-Ukrainian war] (2024, lipen' 21). *Український Інститут національної пам'яті – Ukrainian Institute of National Memory*. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/informaciyni-materialy-do-10-oyi-richnyci-vid-pochatku-rosiysko-ukrayinskoyi-viyny> (in Ukrainian).
- IstorIya Shkoli MentorIv, ponyatIynI polya ta yak stati mentorom? [History of the School of Mentors, conceptual fields and how to become a mentor?]. (2023). <https://biggggidea.com/practices/istoriya-shkoli-mentoriv-ponyatijni-polya-ta-yak-stati-mentorom/> (in Ukrainian).
- Karpenko, V. (2023). Yak Integruvati profesIyne mentorstvo v navchannya: kolonka V. Karpenko, Projector [How to integrate professional mentoring in training: blog V. Karpenko, Projector]. <https://ain.ua/2023/09/16/yak-integruvaty-profesijne-mentorstvo-v-navchannya-kolonka-vio-karpenko-projector/> (in Ukrainian).
- Mentorstvo ukrayinok za kordonom: yak zovnishno peremischenim osobam vporatisya zi skladnoschami vimushenoyi emigratsiyi. [Mentoring of Ukrainian women abroad: how internally displaced persons cope with the difficulties of forced emigration]. (2023). <https://rubryka.com/blog/mentoring-ukrainian-women-abroad/> (in Ukrainian).
- Mentorstvo yak element zhittezdatsnosti gromadskoyi organizatsiyi. [Mentoring as an element of the viability of a public organization]. (2023). <https://prosvitcenter.org/library/mentorstvo-iak-element-zhyttiezdatsnosti-hromadskoi-orhanizatsii/> (in Ukrainian).
- Orlovska, A. (2023). Pro mentorstvo u gromadskomu sektori vid A do Ya. [About mentoring in the public sector from A to Z]. <https://www.prostir.ua/?library=pro-mentorstvo-u-hromadskomu-sektori-vid-a-do-ya> (in Ukrainian).
- Pidsumkoviy zhurnal mentorskoyi programi 4.0. [The final journal of the mentoring program 4.0]. (2023). https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/2023_PIDSUMKOVYY-ZHURNAL-MENTORSKOYI-PROGRAMY_4.0.pdf (in Ukrainian).
- Popov, D. (2021). Bilshe, nizh uchitel: navishcho kompaniyam vnutrishne mentorstvo. [More than a teacher: why companies need internal mentoring]. <https://www.gen.tech/post/navishcho-treba-mentorstvo> (in Ukrainian).

**Соціальне менторство в європейському комунікативному просторі:
кейси російсько-української війни**

Алла Лобанова,

*професор, доктор соціологічних наук, професор кафедри соціології та масових комунікацій Криворізького державного педагогічного університету
(м. Кривий Ріг, Україна);*

Олена Приходько,

*доцент, кандидат соціологічних наук, старший викладач кафедри соціології та масових комунікацій Криворізького державного педагогічного університету
(м. Кривий Ріг, Україна);*

Валерій Каритка,

*PhD у галузі соціології, старший викладач кафедри соціології та масових комунікацій Криворізького державного педагогічного університету
(м. Кривий Ріг, Україна);*

Дарія Славіна,

*магістрантка гуманітарного факультету Карлового Університету
(м. Прага, Чехія).*

Анотація

Мета даної наукової роботи полягає в обґрунтуванні змісту, форм, принципів, особливостей соціального менторства, яке є недостатньо вивченим у соціології, у з'ясуванні реалізації його практичних кейсів в умовах російсько-української війни.

Для дослідження соціального менторства була застосована змішана методика, тобто комбінування загальнонаукових і спеціальних соціологічних методів. На основі традиційного та критичного аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з'ясовано основні наукові підходи до трактування соціального менторства, уточнено його зміст, принципи, форми та сфери застосування, виявлено подібності і розбіжності соціального менторства з наставництвом і коучингом. Порівняльно-історичний метод сприяв з'ясуванню історії виникнення соціального менторства й уточненню особливостей його розвитку в європейських країнах і в Україні. На основі аналізу й синтезу виявлено основні ознаки та принципи соціального менторства на приватно-особистісному й соціально-груповому рівнях. На основі контент-аналізу засобів масової інформації й соціальних мереж виявлено кейси соціального менторства в Україні в умовах російсько-української війни в широкому спектрі сфер: благодійності, волонтерстві, громадському й правовому секторах, дизайні інтерфейсів, культурному й проєктному менеджменті, освіті, медичному обслуговуванні, соціальній сфері тощо.

У висновках автори обґрунтували зміст, принципи соціального менторства, з'ясували особливості його розвитку в Україні, визначили ознаки комунікативного простору, у якому реалізується соціальне менторство; презентували його найбільш відомі кейси, які розповсюдились в умовах російсько-української війни; визначили проблеми, які існують на шляху його інституціоналізації.

Ключові слова: ментор, менті, соціальне менторство, наставництво, цільові групи, комунікативний простір, кейси, соціальний капітал.

Submitted to the editor – 03.04.2024

Review 1 – 06.05.2024

Review 2 – 09.05.2024

Accepted for printing – 25.05.2024

Подано до редакції – 03.04.2024

Рецензія 1 – 06.05.2024

Рецензія 2 – 09.05.2024

Прийнято до друку – 25.05.2024

